

Sivistysvaliokunta

siv@eduskunta.fi

Asia: K 7/2022 vp Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022

Sivistystyönantajien lausunto yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022

Lausunnon keskeinen sisältö:

- Sivista katsoo, että varhaiskasvatustoimijoilla on jo nyt laajat suunnitteluvälitteet yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen osalta, eikä kannata yhdenvertaisuussuunnittelun laajentamista varhaiskasvatukseen tai .
- Viitaten yhdenvertaisuusvaltuutetun huomioihin nykyisen viranomaisten yhdenvertaisuussuunnittelun ongelmista, Sivista katsoo, että uusien säädösten sijaan varhaiskasvatustoimijat hyötyisivät enemmän toimintamalleista, joita olisi helppo hyödyntää arjen yhdenvertaisuuden edistämistyössä, johon jo nykyinen laki velvoittaa.
- Samaten Sivista katsoo, että nykyinen lainsäädäntö antaa riittävät eväät puuttua oppilaisiin ja opiskelijoihin kohdistuvaan häirintään.
- Sivista painottaa, että kaikki mahdollinen lisääntyvä suunnittelutyö tulee resursoida riittävästi pysyvin määrärahoihin ja mahdolliset lisäkustannukset on korvattava suoraan varhaiskasvatustoimijoille.
- Sivista painottaa, että ehdotettaessa koko kasvatus- ja koulutusjärjestelmää koskevia suosituksia, tulee ymmärtää toimijoiden moninaisuus. Erityisesti pienillä yhdistyspohjaisilla järjestäjillä voi olla haastavaa toteuttaa kaikille sopivaa suunnittelua.
- Sivista kannattaa yhdenvertaisuusvaltuutetun toimenpidesuosituksia koronapandemian rajoitustoimenpiteiden lapsiin ja nuoriin kohdistuneiden vaikutusten huolellista seuraamista.
- Sivista korostaa, että opiskeluhuollon resurssien lisäksi myös varhaiskasvatukseen ja oppilaitosten toimintaan on kohdennettava riittävät resurssit, joilla voidaan kuroa kiinni pandemiasta aiheutunutta osaamis- ja osallisuusvajetta. Tarvittaessa tähän voidaan kohdentaa myös erityisavustuksia, jolloin on tärkeää, että järjestäjät ovat yhdenvertaisesti hakukelpoisia riippumatta ylläpitäjämuodosta.
- Sivista katsoo, että poikkeukselliset opetusjärjestelyt ovat ensisijaisesti turvanneet perusoikeuden saada perusopetusta myös poikkeuksellisissa olosuhteissa.
- Sivista ehdottaa etäopetuksen pysyvän hyödyntämismahdollisuuden kartoittamista perusopetuksessa esimerkiksi koulutuksen saavutettavuuden ja kattavan opetustarjonnan turvaamiseksi näin vahvistaen lasten ja nuorten yhdenvertaisia opiskelumahdollisuuksia asuinkunnasta riippumatta.
- Sivista huomauttaa, että toteutuessaan suosituksella katsomusaineiden valinnaisuudesta olisi toiminnallisia ja taloudellisia vaikutuksia opetuksen ja koulutuksen järjestäjille. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien onkin oltava tiiviisti mukana mahdollisessa valmistelussa katsomusaineiden opetukseen liittyen.
- Sivista muistuttaa, että ns. kotikuntakorvauksen porrastaminen on johtanut tilanteeseen, jossa peruskoululaiset ovat lähtökohtaisesti epäyhdenvertaisessa asemassa opetuksen järjestäjien perusrahoituksen osalta.

Sivistystyönantajat ry (myöhemmin Sivista) kiittää mahdollisuudesta lausua sivistysvaliokunnalle yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022. Sivista kiittää yhdenvertaisuusvaltuutettua kattavasta katsauksesta yhdenvertaisuuden tilaan yhteiskunnan eri osa-alueilla. Sivista kiinnittää lausunnossaan huomiota kertomuksessa käsiteltyihin kasvatuksen ja koulutuksen teemoihin (luku 1.3.2. Koulutus yhdenvertaisuutta vahvistamaan).

Yhdenvertaisuussuunnittelu ja –velvoitteet varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa

Yhdenvertaisuusvaltuutettu esittää yhdenvertaisuussuunnittelun velvoitteen laajentamista varhaiskasvatukseen. Sivista katsoo, että **varhaiskasvatustoimijoilla on jo nyt laajat suunnittelovelvoitteet yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen osalta.**

Varhaiskasvatusturvalaki velvoittaa sekä kunnallisia että yksityisiä varhaiskasvatustoimijoita edistämään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Se on myös lakisääteisesti kiinteä osa varhaiskasvatussuunnitelmia. Lisäksi yksityinen varhaiskasvatustuotanto on tarkkaan valvottua. On tarkkaan punnittava, toisiko mahdollinen laajennus lisäarvoa yhdenvertaisuuden edistämiseen varhaiskasvatuksessa, vai olisiko pääasiallinen vaikutus lisääntynyt hallinnollinen työ. Luvussa 1.2.1. yhdenvertaisuusvaltuutettu käsittelee nykyisiä haasteita viranomaisten yhdenvertaisuussuunnittelussa ja tuo esille, miten suhtautuminen yhdenvertaisuussuunnitteluun typistyy velvoitteeksi laatia yksittäinen suunnitteluasiakirja. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että näiden suunnitelmien kirjaukset ovat usein ympärilyöriä. Sivista katsoo, että **uusien säädösten sijaan varhaiskasvatustoimijat hyötyisivät enemmän toimintamalleista, joita olisi helppo hyödyntää arjen yhdenvertaisuuden edistämistyössä, johon jo nykyinen laki velvoittaa.**

Sivista ei kannata henkilöstön velvollisuuksien lisäämistä. **Kaikki mahdollinen lisääntyvä suunnittelutyö tulee resursoida riittävästi pysyvin määrärahoihin ja mahdolliset lisäkustannukset on korvattava suoraan varhaiskasvatustoimijoille.**

Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittaa myös oppilaitosten velvollisuuden vahvistamista puuttua oppilaisiin ja opiskelijoihin kohdistuvaan häirintään. Sivista ei kannata velvoitteiden lisäämistä lakiin, vaan katsoo, että **nykyinen lainsäädäntö antaa riittävät eväät puuttua häirintään.**

Häirintään puuttumisen osalta oppilaitoksille osoitettavat vastuut tulisi joka tapauksessa määritellä riittävän selkeästi. Silloin, kun kyse on oppilaan tai opiskelijan toiseen oppilaaseen tai opiskelijaan kohdistamasta häirinnästä, on otettava huomioon se, millaisia keinoja nykyinen opetuksen ja koulutuksen järjestämistä koskeva lainsäädäntö ylipäättään antaa oppilaitokselle tilanteeseen puuttumiseksi. Lisäksi on huomioitava, että oppilaitoksen näkökulmasta oppilaaseen tai opiskelijaan kohdistuvan häirintään puuttuminen on usein ensi vaiheessa henkilökuntaan kuuluvan tehtävänä. Tällöin on huomioitava myös se, millaista henkilökunnan puuttumista oppilaan tai opiskelijaan harjoittamaan häirintään pidetään riittävänä, ja miten oppilaitoksen on toimittava tilanteessa, jossa henkilökuntaan kuuluva ei riittävästi puutu tilanteeseen. Oppilaitokselle ei voida myöskään tässä suhteessa asettaa pidemmälle meneviä velvoitteita, kuin mihin työlainsäädäntö antaa mahdollisuuden. Vaikutukset työlainsäädännön soveltamisen kannalta olisi myös arvioitava.

Ajankohtaiselonteossa turvallisuusympäristön muutoksista on tunnistettu mahdollisuus venäläisvähemmistöjen syrjintään. Sivista pitää tärkeänä, että Venäjän hyökkäyssota ei johda Suomessa kiusaamisen, rasismien tai vihapuheiden lisääntymiseen yksittäisiä venäläistaustaisia tai Venäjän kansalaisia kohtaan. Sivista on esittänyt, että **päiväkodit, koulut ja oppilaitokset tunnistetaan erityistapauksena, sillä lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa.** Erityisesti tulee seurata niiden lasten, oppilaiden ja opiskelijoiden turvallisuutta ja hyvinvointia, jotka ovat taustaltaan ukrainalaisia tai venäläisiä, tai joilla voi olla aiempia kokemuksia sodasta ja väkivallasta. Sivista kiittää Opetushallitusta kattavista ohjeista ja työkaluista Ukrainan tilanteen käsittelyyn kouluissa myös tästä näkökulmasta. Viranomaisen tuella koulussa pystytään turvaamaan jokaisella lapsella ja nuorella turvallinen kasvu- ja oppimisympäristö.

Lopuksi Sivista haluaa painottaa, että **ehdotettaessa koko kasvatusta ja koulutusjärjestelmää koskevia suosituksia, tulee ymmärtää toimijoiden moninaisuus.** Esimerkiksi Sivistan jäsenistöstä osa on varsin pieniä toimijoita, moni myös yhdistyspohjaisia. Tällöin järjestäjältä voi puuttua leveät hartiat ja resurssit toteuttaa kaikille sopivaa suunnittelua. **Mikäli muutoksia tehdään, tulee mahdolliset kustannukset aina korvata järjestäjille.**

Koronapandemiasta seuranneet yhdenvertaisuuskysymykset

Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa esiin tärkeän huomion arvovalinnasta, joka tehtiin pandemiasta johtuvia rajoitustoimenpiteitä asetettaessa: laajat poikkeukselliset opetusjärjestelyt ja harrastustoiminnan rajoitukset koettelivat lasten ja nuorten hyvinvointia. Sivista painottaa, että **tulevissa vastaavanlaisissa tilanteissa lasten ja nuorten kohdistuvien rajoitustoimenpiteiden on oltava viimesijaisia vaihtoehtoja.**

Sivista kannattaa yhdenvertaisuusvaltuutetun toimenpidesuosituksia koronapandemian rajoitustoimenpiteiden lapsiin ja nuoriin kohdistuneiden vaikutusten huolellista seuraamista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa erityisesti oppilas- ja opiskelijahuollon sekä mielenterveyspalvelujen riittäviä resursseja. Näiden lisäksi **Sivista haluaa painottaa varhaiskasvatuksen sekä oppilaitosten toimintaan kohdistettavia resursseja, jotta myös opetuksessa on mahdollista tukea opiskelutaitojen vahvistumista ja päiväkotitai kouluyhteisöön kiinnittymistä.** Tarvittaessa on myös kohdennettava erityisavustuksia pandemiasta aiheutuneen osaamis- ja osallisuusvelan kuromiseksi. Tällöin on olennaista taata, että kaikki varhaiskasvatuksen sekä koulutuksen järjestäjät ylläpitäjämuodosta riippumatta pystyvät yhdenvertaisesti hakemaan avustuksia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa kertomuksessaan poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin liittyviä eriarvoistavia tekijöitä. Sivista katsoo, että **poikkeukselliset opetusjärjestelyt ovat ensisijaisesti turvanneet perusoikeuden saada perusopetusta myös poikkeuksellisissa olosuhteissa.** Sivista on pitänyt etäopetuksen mahdollistamista tarpeellisenä työkaluna opetuksen järjestäjille vastata tartuntatautilanteeseen. Sivista onkin ehdottanut, että **perusopetusta koskevaan lainsäädäntöön lisätään pysyvät, toistaiseksi voimassa olevat säännökset normaaliolojen poikkeus- ja häiriötilanteisiin, joilla voi olla vaikutuksia opetuksen järjestämiseen mahdollistaen osin tai kokonaan etäopetukseen siirtymisen tarvittaessa.** Sivista pitää etäopetusmahdollisuutta myös laajemmin yhdenvertaisuutta vahvistavana asiana. Ikäluokkien pienentyessä ja keskittyessä on vaara, että erot koulutustarjonnassa jatkavat kasvuaan. Erilaiset digitaaliset ratkaisut voisivat turvata lapsille ja nuorille mahdollisuuden opiskella

laajasti kiinnostuksenkohteidensa mukaisesti asuinpaikasta riippumatta. Sivista katsoo, että esimerkiksi koulutuspoliittisen selonteon toimeenpanosuunnitelmaa valmisteltaessa on syytä **kartoittaa etäopetuksen pysyvää hyödyntämismahdollisuutta perusopetuksessa esimerkiksi koulutuksen saavutettavuuden ja kattavan opetustarjonnan turvaamiseksi** tilanteissa, joissa digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntäminen tuottaisi oppijoille lisäarvoa.

Katsomusaineiden valinnaisuudesta

Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittaa, että katsomusaineiden opetuksessa tulee tarjota valinnan mahdollisuus kaikille oppilaille, niin että myös kirkkokuntaan kuuluvat oppilaat voivat valita elämäkatsomustiedon. Jää epäselväksi liittyykö suositus vain perusopetukseen (oppilaat) vai onko suositus tarkoitettu yhteneväksi katsomusaineiden nykytilaa ja kehittämissuunnitelmia tarkastelleiden selvityshenkilöiden kanssa, jotka suosittivat vastaavan valinnan mahdollisuuden tarkastelua ainoastaan lukiokoulutukseen. Sivista huomauttaa, että **toteutuessaan suosituksella olisi mahdollisesti merkittäviä toiminnallisia ja taloudellisia vaikutuksia opetuksen ja koulutuksen järjestäjille. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien onkin oltava tiiviisti mukana mahdollisessa valmistelussa katsomusaineiden opetukseen liittyen.**

Yksityisen perusopetuksen järjestäjien kotikuntakorvauksen porrastamisesta

Lopuksi Sivista haluaa muistuttaa nykyisen koulutusjärjestelmän valuviasta, johon yhdenvertaisuusvaltuutettu ei ole kertomuksessaan kiinnittänyt huomiota: ns. **kotikuntakorvauksen porrastaminen** (Laki kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta (1704/2009), 38§, 5mom) on johtanut tilanteeseen, jossa **peruskoululaiset ovat lähtökohtaisesti epäyhdenvertaisessa asemassa opetuksen järjestäjien perusrahoituksen osalta**. On tärkeää huomata, että useiden ei-kunnallisten perusopetuksen järjestäjien lähikouluina toimivat koulut sijaitsevat haasteellisilla toiminta-alueilla, mutta jo niiden perusrahoitus on alemmalla tasolla kuntien perusopetukseen verrattuna.

Helsinki 5.5.2022

Sivistystyönantajat ry

Heikki Holopainen
va. johtaja
heikki.holopainen@sivista.fi
0400 639 331

Annakaisa Tikkinen
elinkeinopoliittinen asiantuntija
annakaisa.tikkinen@sivista.fi
040 356 6082

Sivistystyönantajat

- sivistys-, koulutus- ja tutkimusalan työnantajajärjestö
- jäsenenä yli 340 oppilaitosta kaikilta koulutusasteilta
- yliopistot, ammattikorkeakouluja, ammatillisia oppilaitoksia, lukioita, peruskouluja, kansanopistoja, urheiluopistoja, kansalaisopistoja, opintokeskuksia, kesäyliopistoja, taiteen perusopetuksen oppilaitoksia kuten esim. musiikkiopistoja, koulutusvientiyrityksiä

- jäsenet ovat säätiöitä, yhdistyksiä, osakeyhtiöitä tai julkisoikeudellisia laitoksia
- jäsenten palveluksessa noin 60.000 opetuksen, tutkimuksen ja hallinnon ammattilaista

Yksityinen toimija opetuksen järjestäjänä

- rekisteröity yhteisö (yhdistys, osakeyhtiö, säätiö)
- valtioneuvoston tai opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä järjestämislupa
- hoitavat laissa määriteltyä julkista koulutustehtävää
- julkinen rahoitus
- tarjoavat maksutonta koulutusta samalla tavalla kuin kunnat, kuntayhtymät tai valtio
- perivät muussa opetuksessa (mm. musiikkiopistot, kansanopistot) opiskelijamaksuja samoilla periaatteilla kuin kunnallisetkin oppilaitokset
- toimintaa ei saa järjestää taloudellisen voiton tavoittelemiseksi